

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG · ОКТОМВРИ 2015

NATIONAL GEOGRAPHIC

ПОЧТИ

НОВО ОТКРИТИЕ ПРЕНАРЕЖДА РОДОСЛОВИЕТО НИ

ЧОВЕК

Сборяново:
земя на гетите

Дивото сърце
на Швеция

Великолепната Свещарска гробница най-вероятно е изградена за гетския цар Дромихет, победителя на Лизимах.

66 Сборяново – земя на гетите

В археологическия резерват Сборяново са концентрирани обекти, които представят древната култура на гетите в небивала пълнота. *Текст: Милен Миланов*

26

Загадъчният човек

Съкровище от фосили в пещера в Южна Африка добавя нов, смущаващ клон към родословното дърво на човека.

*Текст: Джейми Шрийв
Снимки: Робърт Кларк*

50

Дивото сърце на Швеция

Областта Лапония – обект на „Световното наследство“ от 1996 г., е една от най-обширните диви области в Европа.

*Текст: Дон Белт
Снимки: Орсоля Хорберг
и Ерленд Хорберг*

88

Риба голиат

Ще оцелее ли 360-килограмовият атлантически гигантски групер, ако законът престане да го закрива?

*Текст: Дженифър С. Холанд
Снимки: Дейвид Дубиле
и Дженифър Хейс*

100 Фото свидетелство | Абстрактна реалност

Фотографски похват премахва страха и ни разкрива красотата в звяра.

Текст и илюстрации: Майкъл Д. Керн

На корицата Палеоартистът Джон Гърш е реконструирал глава на *H. naledi*, използвайки изображения на кости, намерени в пещера в Южна Африка.

Снимка: Марк Тийсен, NGM

ГЛОБУС

Прогнозиране на феномени

Следващият предел в прогнозирането на времето може би ще бъде космическият климат. Учените искат да разберат как космическите сили предизвикват явления като геомагнитните бури, които могат да разстролят земните електропреносни мрежи и GPS системи.

Миналия март НАСА започна своята двегодишна Магнитосферна многомащабна мисия (MMS), за да изследва повторното магнитно свързване – ключов двигател на т.нар. космически климат, който започва с вятър от излъчвани от Слънцето частици. Явленията на космическия климат се пораждаат, когато магнитните полета се свързват и разкъсват, а заедно с това експлозивно освобождават енергия. Подобни смущения могат да разстроят компютрите на космическите апарати и да накарат северното сияние да засияе още по-ярко. Но са „трудно предсказуеми“ – казва Патерсън. —*Ийв Конант*

ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ВРЪЗКА

Двата етапа в орбитата на MMS ще я преведат през области от земната магнитосфера, където магнитното поле освобождава енергия, докато се разкъсва и съединява повторно.

Туристи „подпират“ кулата в Пиза. Италианската камбанария се съпротивлява на гравитацията вече повече от 800 години.

Все така килната

Изглежда кулата в Пиза ще си остане наклонена, но стабилна поне още известно време.

Почти 15 години след мащабните работи по основите сградата не е увеличила наклона си. Строителният инженер Джон Бърланд от Имперския колеж в Лондон казва, че международният екип е успял да изправи мраморната камбанария с 48 см, като е намалил ъгъла на наклона с ок. 10% и е забавил по-рано постоянното пропадане до почти до нула.

Високата 55,5 м осеметажна кула, издигната между 1173 и 1370 г. върху тиня и глинци, устояла на много опити да бъде укрепена. Планът, който проработил, включвал отнемане на земна маса – т.нар. подкопаване, плюс кладенци за регулиране на подпочвените води. —Джеръми Бърлин

БОГ НА ГУЛЯИТЕ ОТКРИТ В ИЗРАЕЛ

На пътя към древния град Хипос-Сусита археолози открили твърде интересен – и тежък – къс метал. Внимателното почистване разкрило уникална находка – почти 30-сантиметрова маска на Фавн, римския бог на горите. През I–II в. сл.Хр. тя може би била използвана по време на ритуали, включващи жертвоприношения, гуляи и оргии. „Съвсем нормално е – казва ръководителят на разкопките Майкъл Айзенбърг, – че градовете предпочитали подобни неща да се случват извън стените им.“ —А. Р. Уилямс

ЗАГАДЪЧНИЯТ ЧОВЕК

*Съкровище от фосили в пещера в
Южна Африка добавя смущаващ нов клон
към родословното дърво на човека*

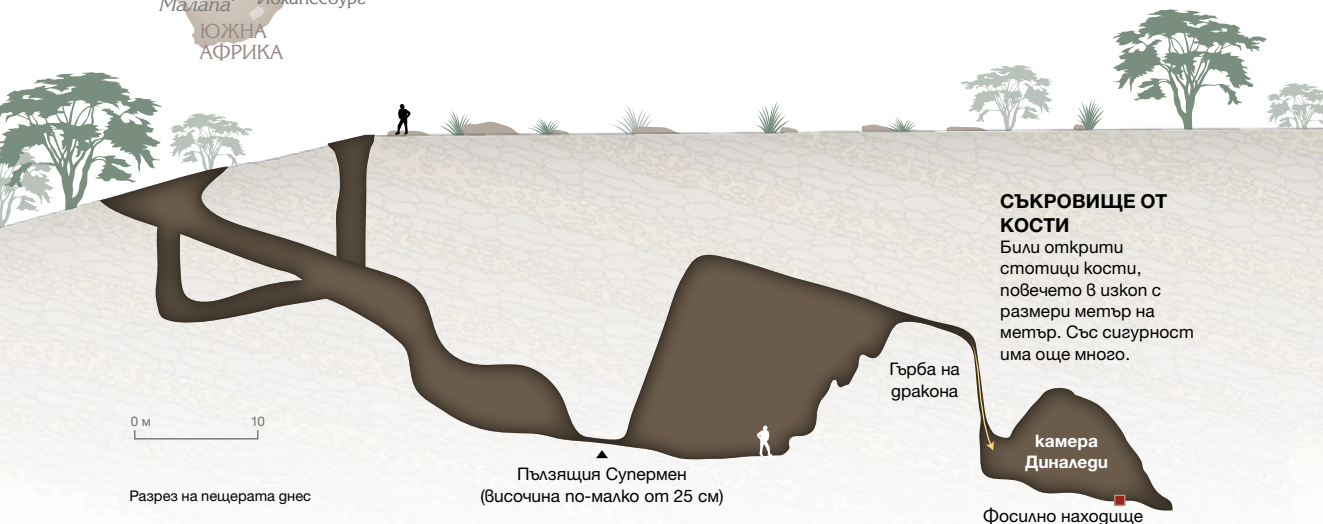
Изваян от глина и излят от силикон от палеоартиста Джон Гърш,
Homo naledi е най-новото допълнение към нашия род.

МАРК ТИЙСЪН, NGM

Дълбоко в мрака

Костите били открити в камера, наречена *Диналеги* (Камерата на звездите), достъпна единствено през тясна шахта и на почти 100 м от входа на пещерата. Как са се озовали тук, остава загадка. Най-правдоподобното обяснение е, че телата са били хвърлени от горе.

в продължение на почти 20 години сякаш само подчертавали колко малко може да предложи Южна Африка.

Най-много му се искало да открие фосили, които да хвърлят светлина върху основната нерешена загадка в еволюцията на човека: зараждането на нашия род *Homo* преди между два и три милиона години. Отвъд тази граница са маймуноподобните австралопитеци, чийто връх е *Australopithecus afarensis* и неговата най-прочута представителка Люси – скелет, открит в Етиопия през 1974 г. Отсам границата се намира *Homo erectus* – вид с голям мозък и телесни пропорции, подобни на нашите, който изработвал сечива, владеел огъня и колонизирал света. В неясния промеждутък от един милион години двукракото животно се преобразило в зараждащо се човешко същество – създание, което не просто се адаптирало към околната среда, но използвало мозъка си, за да я овладее. Как се случила тази революция?

Джейми Шрийв е научен редактор в списанието и автор на книгата *The Neanderthal Enigma*. Снимки на Робърт Кларк се появяват често на страниците на *National Geographic*.

Фосилните данни са объркващо двусмислени. Малко по-ранен от *H. erectus* е друг вид, наречен *Homo habilis* – „сръчния човек“, както го кръстили Луис Лики и неговите колеги през 1964 г., тъй като вярвали, че е създател на каменните сечива, които намирали в дефилето Олдувай в Танзания. Този вид осигурява нестабилната основа на човешкото родословно дърво с корени в Източна Африка. Преди *H. habilis* историята на човека избледнява и е представена от едва няколко фосилни фрагменти от *Homo*, които са твърде откъслечни, за да получат име.

Бъргър дълго време отстоявал, че *H. habilis* е твърде примитивен и не заслужава привилегированото си място на основоположник на нашия род. Други учени също са съгласни, че би трябвало да бъде наречен *Australopithecus*. Само че Бъргър оставал почти сам в твърденията си, че първият истински *Homo* трябва да бъде търсен именно в Южна Африка. С годините невъздържаният възторг, с който пропагандирал своите незначителни находки, само отблъснал някои от колегите му. Бъргър при това нямал необходимите за целта кости. Внезапно през 2008 г. направил наистина важно откритие.

Заедно с други членове на екипа Бъргър, Елиът и Крюгер (на преден план, отляво надясно) разглеждат първите снимки от камерата с фосилите. Стив Тъкър (най-вдясно) е един от откривателите на находището. К. Линдзи Хънтър и Алия Гъртов (отзад вляво) помогнали за откопаването на костите.

били разпределени по телесни части. Експертите по черепа се били свили в единия ъгъл около голяма квадратна маса, покрита с фрагменти от черепа и челюсти и с отливки от други известни фосилни черепа. По-малки маси били заделени за длани, стъпала, дълги кости и т.н. Въздухът бил хладен, а атмосферата – притихнала. Младите учени премятали кости и шублери, а Бъргър и най-близките му съветници обикаляли между тях и разговаряли полугласно.

Купчината фосили на Делизийн се състояла от 190 зъба – ключов елемент от всеки анализ, тъй като зъбите често са достатъчни, за да се идентифицира видът. Въпросните зъби обаче не приличали на нищо, което учените в „зъбарника“ били виждали. Някои черти били удивително човекоподобни – например короните на кътниците били малки и с по пет върха, също като нашите. Но корените на премоларите били странно примитивни. „Въобще не можем да ги проумеем – каза Делизийн. – Луда работа.“ Същата шизоидност се наблюдавала и по другите

маси. Напълно модерна длан била накинчена с шантаво завити пръсти, подходящи за същество, което се катери по дърветата. Раменете също били маймунообразни, а широко разперените крила на таза били примитивни съвсем като на Люси, но в долната си част същият таз изглеждал като на модерен човек. В горния си край костите на краката имали форма като на австролопитек, но с приближаването си към земята ставали все по-модерни. Стъпалата били буквално неразличими от нашите.

„Почти бихме могли да прокараме граница през бедрата – примитивно нагоре и модерно надолу – казва Стив Чърчил, палеонтолог от университета „Дюк“. – Ако би намерил само стъпалото, човек би помислил, че е на някой умрял бушмен.“

После обаче стигаме до главата. Били намерени четири частично запазени черепа – два вероятно мъжки и два женски. Според общата си морфология очевидно изглеждали достатъчно развити, за да бъдат наречени *Ното*. Но черепните кутии били мънички – едва

Реконструиран ръст на възрастен индивид

Нов вид прародител

H. naledi бил много по-близък на външен вид до видовете *Homo*, например до *H. erectus*, отколкото до австралопитеците като Люси. Но притежава достатъчно черти, които не споделя с нито един друг член на нашия род, за да заслужи име като нов вид.

ИЛЮСТРАЦИЯ СЪС СЪПОСТАВЕНИТЕ ТЕЛА: ДЖОН ГЪРШ
ИЗТОЧНИЦИ: ЛИЙ БЪРГЪР И ПИТЪР ШМИД, „ВИТС“; ДЖОН ХОУКО,
УИСКОНСКИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – МАДИСЪН

„Момчето от Туркана“

Homo erectus

Преди 1,6 млн. години

Юноша

Височина: 1,52 м | тегло: 50 – 52 кг

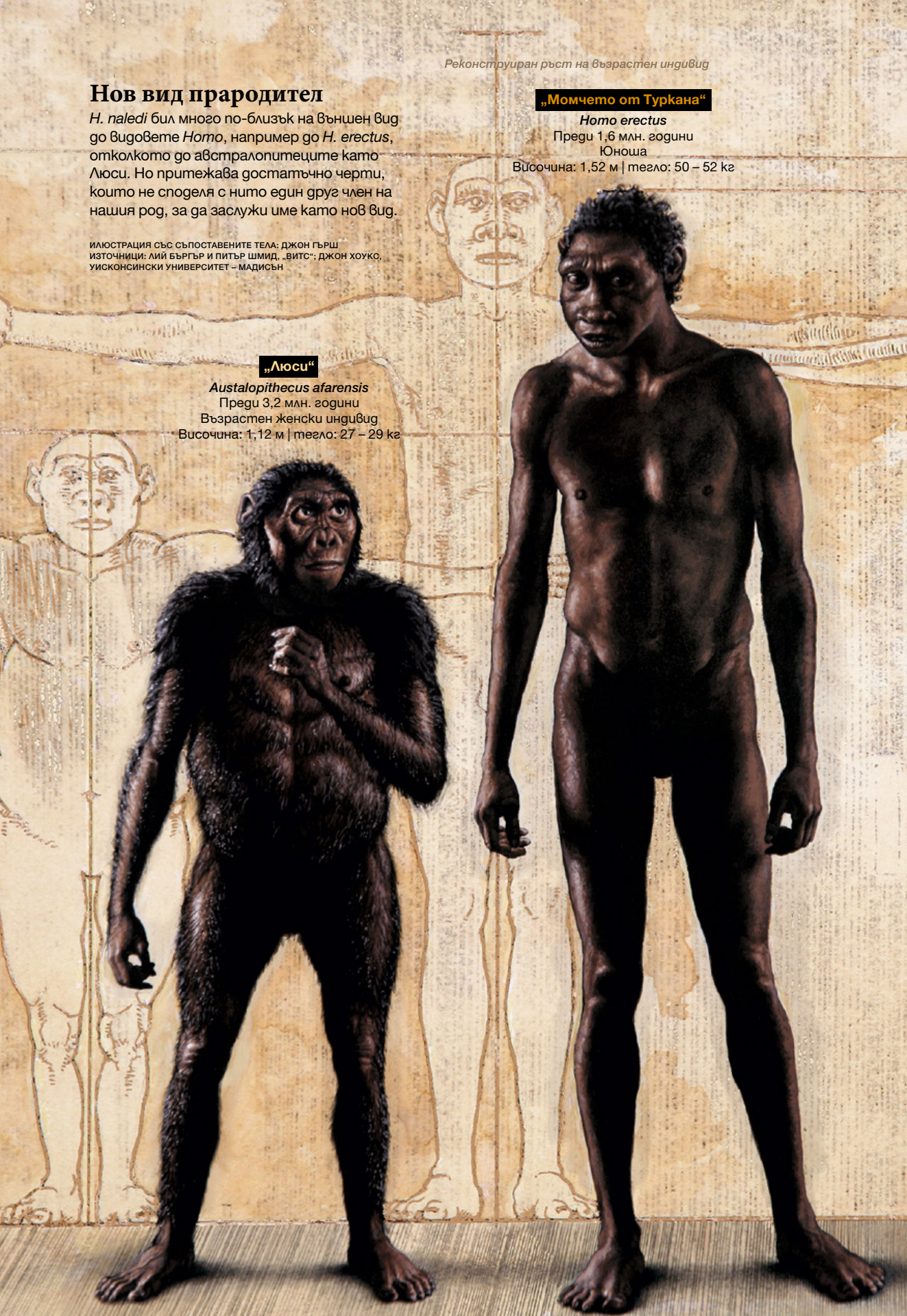
„Люси“

Australopithecus afarensis

Преди 3,2 млн. години

Възрастен женски индивид

Височина: 1,12 м | тегло: 27 – 29 кг

Още три вида *Homo*, появили се за първи път преди около 2 млн. години, говорят против праволинейния прогрес към човешкото – послание, което се подкрепя и от уникалната смесица на примитивни и модерни черти при *H. naledi*.

ИЗОБРАЖЕНИЯТА НЕ СА В ЕДИН МАЩАБ

съпоставянето на *A. sediba* и *H. habilis*. Време било.

„Може би Изгряваща звезда би била от особен интерес за този дебат“ – подхвърлил той. После в течение на 20 минути изложил всичко случило се – щастливото откриване на пещерата, блиц анализа през юни и основните резултати. Докато говорел, няколко отливки от черепите от Изгряваща звезда преминавали от ръка на ръка.

Последвали въпросите. Направихте ли кранио-дентален анализ? Да. Черепът и зъбите на *H. naledi* го поставят в една група с *H. erectus*, неандерталците и модерните хора. По-близо ли е до *H. erectus* в сравнение с *H. habilis*? Да. Има ли следи от зъбите на хищници по костите? Не. Имате ли напредък с датирането? Още не. Но не се тревожете, все някога ще получим дата.

И тогава, след като въпросите се изчерпали, събралите се доайени направили нещо, което никой не очаквал, а най-малко Бъргър. Започнали да ръкопляскат.

Когато в сферата на човешката еволюция се появи ново голямо или дори по-малко откритие, често има твърдения, че то преобръща всички предходни представи за нашето родословие. Бъргър не претендира, че фосилите му ще върнат титлата „Люлка на човечеството“ от Източна в Южна Африка. И все пак находките

навеждат на мисълта, че и двата региона – както и всички земи между тях – може би крият улики за история, която е по-сложна, отколкото метафората „човешко родословно дърво“ предполага.

Фред Грийн обяснява: „На мен *naledi* ми говори, че може и да си мислим, че данните са достатъчно пълни, за да разказваме истории, но просто не е така.“ Може би ранен вид *Homo* се зародил в Южна Африка и след това се преселил нагоре към Източна Африка. „А може би е станало обратното.“

Самият Бъргър смята, че подходящата метафора за човешката еволюция не е дървото, разклоняващо се от един корен, а река, която се разделя на отделни канали и отново се събира надолу по течението. По същия начин различните видове хоминини, населяващи африканските пейзажи, в някакъв момент вероятно са се разклонили от общ прародител. После обаче, надолу по реката на времето, те може би отново са се слели, така че ние самите – вече при устието – носим в себе си частица от Източна Африка, частица от Южна Африка и безброй други истории, за които дори не подозираме. Защото едно е сигурно: ако сме научили за съвсем нов вид хоминини само защото двама пещерняци били достатъчно мършави, за да се проврат през процепа в добре изследвана южноафриканска пещера, то тогава наистина нямаме представа какво още се крие някъде там. □

Днес

Място във времето

Смесените почвени седименти в пещерата, където е открит *H. naledi*, затрудняват датироването на костите. Високотехнологични методи на датироване биха могли да предоставят възраст. Тук се разглеждат три възможности, всяка една от които би променила настоящите възприятия за човешката еволюция.

Преди 1 милион години

Австралопитеци

Ранните видове били адаптирани и към катерене, и към изправен вървеж; по-късните видове имали по-специализирана диета от жилави, влакнести храни.

A. robustus

A. boisei

H. habilis

H. erectus

A. sediba

H. rudolfensis

КЪСЕН БРАТОВЧЕД

Ако *H. naledi* е на под 1 млн. години, то тогава нашите прадеди са споделяли африканския пейзаж с вид *Homo* с по-малък мозък го много по-скоро, отколкото се смята.

Номо

Дългите голни части на краката били пригодени за ходене и тичане; по-малките зъби и по-големите мозъци на по-късния *H. erectus* може би свидетелстват за лов и консумиране на повече месо.

Преди 2 милиона години

A. aethiopicus

A. africanus

A. garhi

H. naledi

H. sp.
(неизвестен вид)

Ранен Номо

Анатомията на *H. naledi* – преходна между австралопитеците и *Homo* – е най-съвместима с възраст два – два и половина милиона години.

Преди 3 милиона години

A. afarensis

Kenyanthropus platyops

H. naledi

Заместник на Люси

Макар и да е крайно малко вероятно, ако *H. naledi* е изключително древен, това би поставило под въпрос идеята, че видът на Люси – *A. afarensis* – е част от прякото ни еволюционно родословие.

Ранно разделение?

Преди 4 милиона години

Australopithecus anamensis

Дивото сърце на Швеция

*В суровото, изолирано великолепие на
Лапония посетителите се справят сами*

Забулена от топящ се сняг и лед, Лапония се стопля през лятото, приканвайки градските жители да гръзнат да прекосят Полярния кръг и да преживеят величественото усамотение на това място.

ЕРЛЕНД ХОРБЕРГ

Подобните на черупки форми от сив мрамор били сред феномените, удивили геолога Аксел Хамберг, който провел десетилетно проучване на Нац. парк „Сарек“.

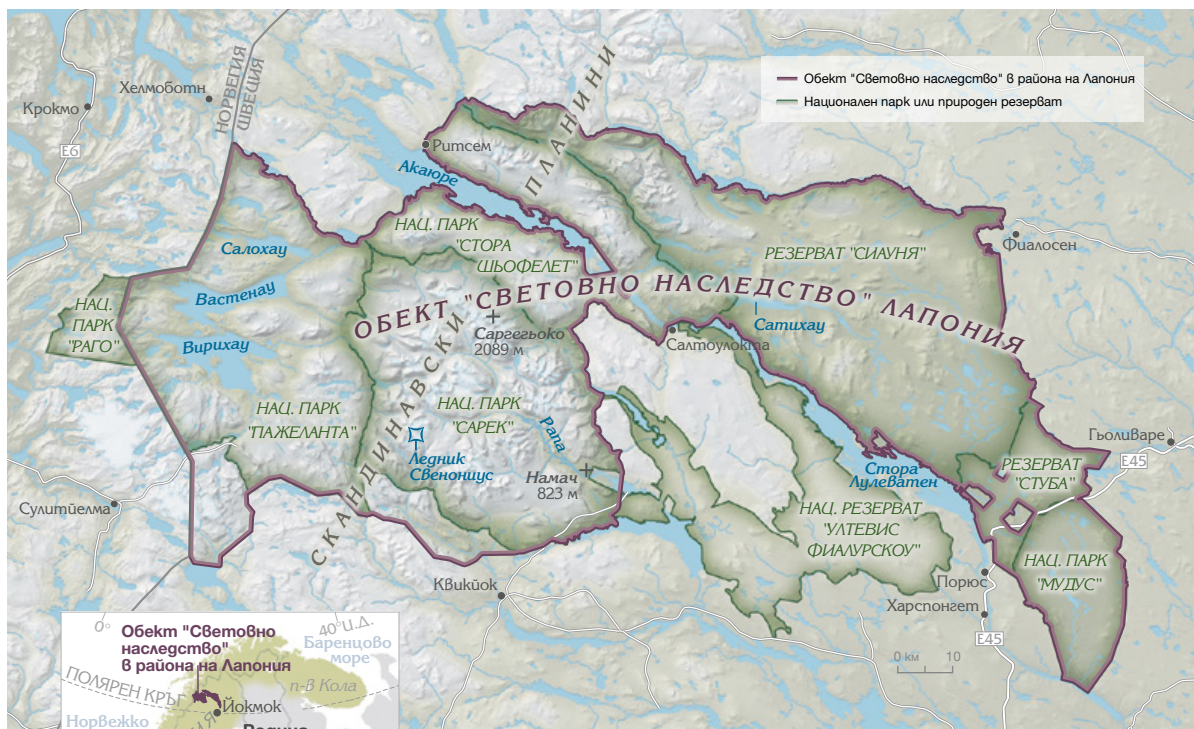
ЕРЛЕНД ХОРБЕРГ

Само местните саами могат законно да ловуват лосове в Лапония. В резултат на това животните порастват по-едри, отколкото в други райони на Швеция. Нагоре по течението ледникът Свенониус в Националния парк „Сарек“ (долу) осигурява вода от топенето си за р. Ньоацосйехке.

ЕРЛЕНД ХОРБЕРГ (И ДВЕТЕ)

Северно съкровище

Защитена през 1996 г., областта Лапония като обект на „Световното наследство“ е една от най-обширните диви области в Европа. Обхваща 4 национални парка и 2 резервата и се управлява от Швеция и местната народност саами, пазеща хилядолетната номадска традиция на предците си – ловци на елени.

видяло, лесно е да се изгубиш, даже и да внимаваш!“ Докато той и Карин изучават картата, аз оглеждам долината, търсейки каквото и да е движение на тъмен обект с надеждата, че може да се окаже северен елен, кафява мечка, росомаха, рис или лос.

Кристиян, Карин и аз сме единствените хора в парка или поне така си мислим, докато не забелязвам надалеч двама души с раници, които се събличат близо до един бурен поток, готвейки се да го прекосят. Малко по-късно ги поздравяваме, както правят пътешествениците в природата, топло и с известна ритуална разточителност, и те изглеждат щастливи да отложат потапянето си в ледената вода.

Те идват от Германия. Единият – 30-ина годишен мъж, казва, че възнамеряват да вървят още 8–9 дни, след като прекосят Рапа на няколко километра нагоре по течението ѝ. „Проблемът е, че храната ни вече привършва“ – обяснява той. „Изчислили сме я съвсем

погрешно – казва приятелят му. Вървим по маршрута само от няколко дни.“

„Тук има ли някакви постове за спешни случаи?“ – пита той, сочейки дивата пустош с площ 2500 кв.км с небрежно махване на ръката си. „Само един“ – казва Кристиян. Пътешествениците наблюдават загрижено как той отбелязва отдалеченото му местоположение на картата им. „Щом навлезете в парка, на практика се налага да се справяте сами.“

Даваме им самун хляб и малко мюсли и се сбогуваме с тях. Часове по-късно ги забелязвам от едно плато над долината. Отдалечили са се на километри – две дребни фигурки, прекосяващи р. Рапа само по бельо.

На няколко метра от мястото, където стоя, има малко поточе с кристалночиста ледникова вода, бързаща надолу да се влее в Рапа. Потаям шепа във водата, вдигам ги и пия. Тези германци доста ще изгладнеят, докато бродят из Лапония. Но никога в живота си няма да пият по-хубава вода. □

Есенна буря драматично нахлува в долината на р. Рапа, осветявайки връх Намач. Като по-голямата част от пейзажа в Лапония, и този връх е скулптиран от ледниците.

ОРСОЛЯ ХОРБЕРГ

СБОРЯНОВО

Гетският цар Дромихет дава пир в чест на пленения от него македонски пълководец Лизимах в

Тези накити и изображението на богиня са сред предметите, открити през 2012 г. в Голямата Свещарска (наричана и Омуртагова) могила. Подобно на другите златни находки от Сборяново, те представляват прекрасни образци на античната тореvтика, чиято украса според изследователите кодира определено митологично значение.

слезли на значителна дълбочина в камерите на могилата, но следи, че на дъното ѝ ги чака нещо, още липсват. Тук, в Сборяново, те работят с ограничено време и ресурси, затова още повече се стараят да извлекат възможно най-много информация от всеки проучен обект.

В гетския некропол вече са разкрити няколко „празни“ могили – съоръжения без следи от погребения. Присъствието им все още няма единно обяснение сред учените. Някои смятат, че са били ограбени още в древността, но Диана Гергова е убедена, че „липсващите“ погребения са свързани с типичната за гетите вяра в постигането на безсмъртие. Докато шофира от Исперих към Свещари, тя

разсъждава дали и сега случаят няма да се окаже такъв. Използвала е края на последния работен ден, за да уреди в движение някои свързани с експедицията административни дела, и сега бърза да се върне на обекта, за да го подготви за идващите почивни дни. Наближава селото, когато телефонът ѝ звънва. „Професоре, излезе!“ – чува се от другата страна на линията. Един от дългогодишните местни работници от екипа обяснява, че на дъното на кръглата яма са се появили краищата на метален предмет. Гергова рязко завърта волана на автомобила, слиза от шосето и поема направо през полето, по отгъпкания от камионите за събиране на тютюн черен път.

По всичко личи, че поредното парче от пъзела на мистичната гетска култура е изплувало от пясъците на времето.

АКО ОТВОРИМ НАЛИЧНИТЕ СПРАВОЧНИЦИ, ще видим, че с гръцкия екзоним „гети“ е назована тракийска племенна група, обитавала региона на Североизточния Балкански полуостров. Източната граница на териториите им била Черно море. На юг гетските земи достигали Стара планина, а на север се прехвърляли отвъд Дунав, до склоновете на Карпатите и поречията на Днестър и Днепър. Някои антични автори слагат знак за равенство между гетите и живелите между Карпатите и Дунав

в съвременна Румъния даки. Други споменават в същите земи племената кробизи, теризи, агатирски, миргети и тирагети, обединени под общото име на най-значимото сред тях – гетите. В своя труд за Гръко-персийските войни Херодот от Халикарнас, наричан „баща на историята“, описва траките като „най-многобройния народ на света след индийския“. Гетите пък той определя като „най-храбрите и справедливи сред траките“. Очевидно за Херодот „траки“ е колективно название на множество народи, а гетите са само един от тях. Специалистите смятат, че разликите в материалната им култура не били големи – иначе елините не биха ги обобщили

Археолозите работят в тясно сътрудничество със специалисти от много други научни дисциплини. (Вдясно) Откритата в Сборяново тракийска колесница (*бига*), погребана заедно с конете, няма аналог в България.

Архитектурните елементи на съоръжението и предметите, открити вътре, го датират към края на IV или първата четвърт на III в. пр.Хр. Нейната уникалност води до единствения логичен извод – че гробницата е строена за гетски владетел.

На централната сцена в люнета на гробната камера са изобразени конник и висока женска фигура. Според историците това е Богинята майка, която поднася венец към челото на язедия цар в знак на хероизация: форма на обожествяване, след която починалият запазва своя статус и в отвъдното. Тъй като гробницата е ориентирана по посоката на зимното слънцестоене – поне каквато тя е била през IV в. пр.Хр., – проникващите тогава в нея слънчеви лъчи огрявали точно това изображение.

Зад ухото на конника се вижда овнешки рог. Подобна иконография е характерна за монетите, сечени от наследниците на Александър Македонски след смъртта му. Рогът е символ на египетския бог Амон и легитимира статуса на царя пълководец като син на божеството. Очевидно владетелят, изобразен в Свещарската гробница и неин най-вероятен собственик, е имал самочувствието на равен по величие с Александър и неговите наследници.

С оглед на историческия контекст учените са единодушни, че става дума именно за спомнатия вече Дромихет, победителя на Лизимах. Да открие преки доказателства за достоверността на писмените източници е една от мечтите на всеки изследовател на историята, а в Сборяново това е напълно осъществимо.

СВЕЩАРСКАТА ГРОБНИЦА заслужено се смята за перлата в короната на археологическия резерват, а източният некропол продължава да разкрива тайните си – но градският център на запад от него е не по-малко интересен в редица отношения. Проучването му е започнало още през 1986 г. от Мария Чичикова, а сега разкопките се ръководят от проф. Тотко Стоянов. Градът е съществувал сравнително кратко време – около 75 години, в периода между 325 и 250 г. пр.Хр. Изоставен е след голямо земетресение, което буквално го срива. Датировката, направена благодарение на откритите в селището амфорни печати, съвпада с тази на гробниците в източния некропол. Проф. Стоянов споделя, че когато проучванията започвали, никой не бил подготвен за мащабите на селището. Първоначално разкопките се провеждали в ядрото на укрепения

Рибба голицат

Ще оцелее ли
360-килограмовият гигантски
групер, ако законът
престане да го закриля?

Гигантски групери се появяват сред вихрушка от сребрни
рибки в останките на потънал кораб край Флорида.

Капитан Тони Тарачино и семейството му с дневния си улов във Флорида Кийс, 1958 г. Спортният риболов на гигантски групери спомогнал за изчезването им.

Занимавах се с това 15 години, че и повече.“ За кратко търговската привлекателност на груперите била само регионална – във Флорида Кийс гигантският групер с черен боб и ориз бил деликатес, – но когато уловът на други риби намалел в началото на 80-те, гигантските групери се оказали в менюто навсякъде. Освен това били любимци на спортните риболовци – те обожавали да надвиват гигантите. Много хиляди били убити за трофеи.

През 90-те години на ХХ в. гигантските групери, идентифицирани като застрашен вид, получили законова защита в югоизточните части на САЩ.

Оттогава насам рибите бавно възстановяват популацията си и привличат леководолази, които с удоволствие плуват с тези огромни, но хрисими риби. Все още считани

за критично застрашени в по-голямата част от своя ареал, гигантските групери във Флорида си остават по закон неприкосновени. Но много рибари настояват, че въпросните групери са се завърнали на пълчища. И се оплакват, че гигантите им пречат на бизнеса. „Гигантските групери крадат позволени за лов групери и лутяни от куките ни, при това постоянно – казва промишленият риболовец и водач Джим Томас. – Крадат и омари. Пълно разхищение.“ Той е един от многото, които искат да им се разреши да ловуват гигантски групери – дори и да са само няколко годишно. Не е нужно да печели само едната страна, добавя Яниз. Защо да не се разреши на рибарите да допринесат за отговорите на въпросите на природозащитниците, като предоставят данни за броя и големината на рибите? „Точно те са хората, които са в мо-

Борба за оцеляване

След като свръхриболовът едва не ги унищожил през 70-те и 80-те, атлантическите гигантски групери бавно се възстановяват, особено младите популации в мангровите гори край Тен Таузън Айлъндс. Като възрастни гигантските групери се придържат близо до познати места в океана, с изключение на ежегодното си пътешествие до отдалечените места за размножаване.

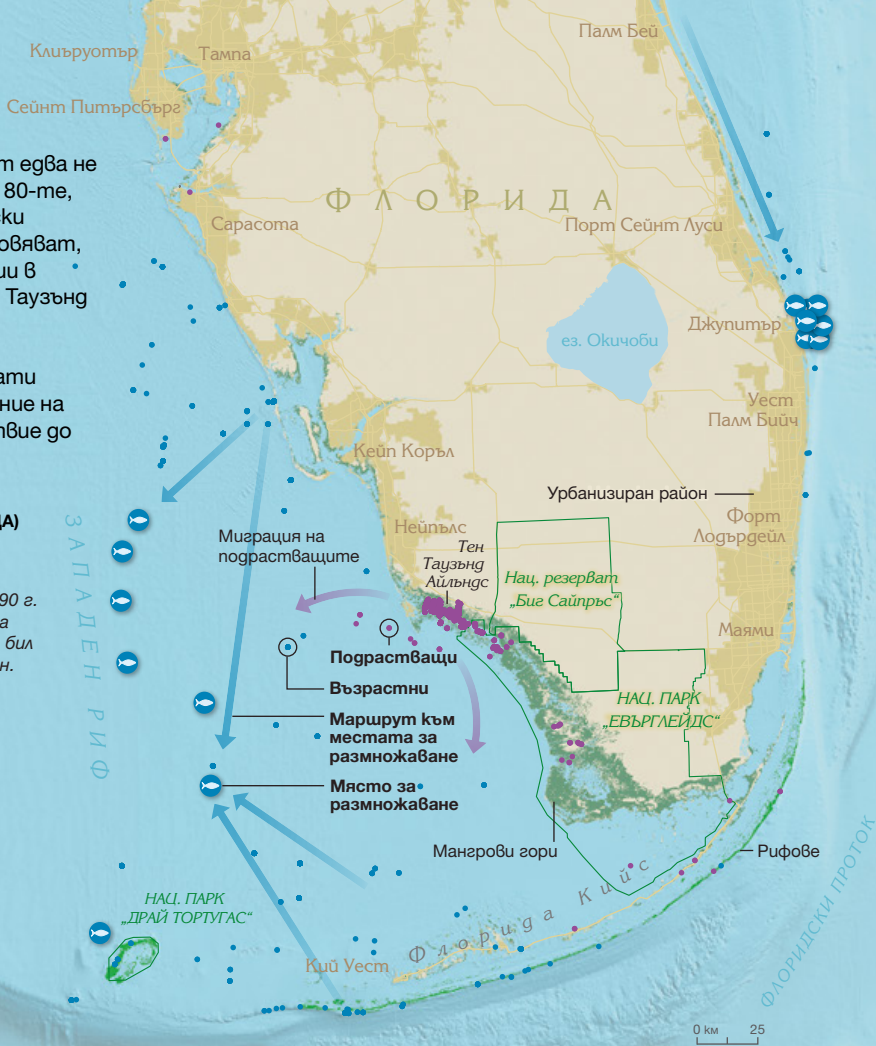
КОМЕРСИАЛЕН УЛОВ (ФЛОРИДА)

АРЕАЛ НА АТЛАНТИЧЕСКИЯ ГИГАНТСКИ ГРУПЕР

РАЙЪН МОРИС, NGM
ИЗТОЧНИЦИ: КРИСТОФЪР С. КЪОНИГ И КЕЛИ КИНГЪН, ЩАТСКИ УНИВЕРСИТЕТ НА ФЛОРИДА

рето всеки ден, с очи, вперени във водата. Те наистина могат да ни помогнат да разберем какво е състоянието на вида.“

Природозащитниците смятат, че рибарската общност греша. Къониг и други нериболовци, които също не откъсват очи от водата, яростно оспорват твърдението, че груперите ядат улова на рибарите. Множество проучвания са доказали, че тромавите гигантски групери се хранят предимно с дребна, бавна плячка (повече от половината от менюто им се състои най-вече от крабовете, а не от омари).

Според Къониг даването на разрешение за лов на гигантски групери във Флорида, където броят им е нараснал, ще възпрепятства цялостното възстановяване на вида. Тези риби се придържат предимно край едни и същи плитки рифове, скалисти из-

датини и потънали кораби. „Също като домошари – обяснява той, – гигантските групери вече не искат да се местят.“ Така че, ако се опустошат най-гъсто заселените места, останалите групери ще имат още малко желание да реколонизират местата, където видът е изчезнал. А това означава, че възстановяването няма да бъде така масово, както би могло.

Къониг и Коулман са установили, че единственото време, в което гигантските групери плуват наистина надалеч, е размножителният период. „Когато стане време да се чифтосват, те преплуват огромни разстояния, за да се доберат до местата за размножаване – понякога до 500 км“ – казва Къониг.

Риби от близо и далеч, може би от целия Атлантик, се събират край брега, близо до потъналите кораби и рифовете – сплотяват

Абстракции разкриват красотата в зверовете

Текст и илюстрации:

МАЙКЪЛ Д. КЕРН

Хората изпитват почти първичен страх от влечуги, земноводни и паяци. Докато сме еволюирали, ние, хората, сме се научили да избягваме тези животни – в много случаи съвсем основателно. Затова и на повечето от нас така и не ни се удава да зърнем и оценим красотата им. Като използвам абстракцията, за да премахна страха и предразсъдъците, аз се опитвам да помогна на хората да видят красотата в звяра.

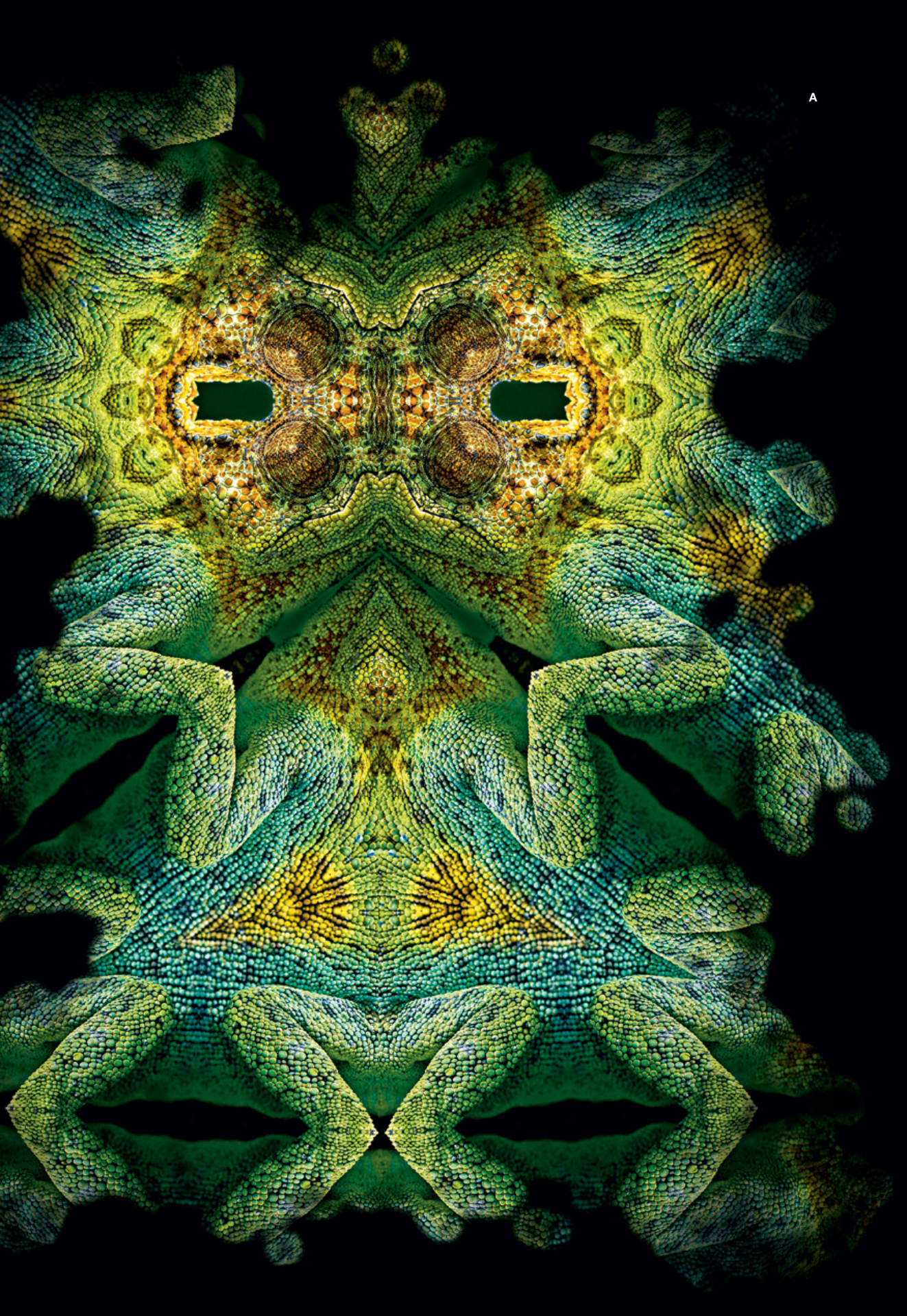
Първоначално заснемам портрет на някое животно, а после го разлагам на най-основните му елементи: цвят, форма, шарка, текстура. Тези отделни черти се превръщат в градивни частици на ново изображение, което манипулирам във фотошоп – създавам огледален образ на изрязана част, после изрязвам част от огледалния образ и т.н. Резултатът е двойка портрети: един абстрактен и един реален.

Започнах поредицата почти по случайност. Искях да създам лого за бланките на моята фотографска фирма и – тъй като винаги съм обичал влечугите – снимам една игуана. Помислих си, че едното ѝ око е страховтно като самостоятелно изображение, но не беше с подходящ размер за логото. Затова се опитах да направя огледален образ над него. Резултатът беше едновременно красив и нереален.

Всяка абстракция, която създавам, е различна; няма рецепта. Понякога е нужно само да изрежа и да направя огледален образ. Друг път е нужно много повече. А някои просто не се получават. За мен обаче пътуването е също толкова интересно като крайната цел. Приятно е да гледам как образът се променя с всяко повторение; успявам да бъда и творец, и наблюдател на процеса и резултата.

Когато правя изложба, обичам в началото да представя абстракциите. Когато хората ги погледнат за първи път, усещам напрежение между красотата на изображението и страха им от нещото, от което е направено. Но щом осъзнаят, че това е само образ, те се приближават, за да разгледат детайлите. Когато съм успял, страхът им отстъпва пред очарованието. В този момент вече се надявам, че могат да се насладят на красотата както на абстрактния, така и на реалистичния образ. Мисля си за стойността на моето творчество: да накарам хората да приемат и да оценят тези животни, което би могло да се превърне в първа стъпка към това да ги защитят. □

На първо място се смятам за творец на образи; работата ми е да създавам изображения, които да са едновременно красиви и въздействащи. За мен поредицата „Абстрактна реалност“ е най-доброто съчетание от двете. Заснемам тези животни в най-чистия им вид, а после импровизирам, за да създам алтернативна реалност чрез изрязване и генериране на огледални образи – например на муцуната и краката на джаксъновия хамелеон (А) или главата и оперението на синеликия трагопан (Б).

ДОЛУ ВЛЯВО: СНИМАНО В ПТИЧАРНИКА „ПАНДЕМОНИУМ“ В ЛОС АЛТОС, КАЛИФОРНИЯ

Аз работя в NG

Сюзан Колоджейчик, главен мениджър по устойчивото развитие

Колоджейчик организира рециклирането на използваната хартия и кашони, които биват опаковани на бали и откарвани в преработвателно предприятие, за да се превърнат в салфетки.

СНИМКА: МАРК ТИЙСЪН, NGM

Зелен отбор

Сюзан Колоджейчик винаги е обичала „зелените“ идеи: като малка разнасяла вестници и доброволно предложила да носи вчерашните издания в пункта за вторични суровини. Днес тази нейна детска страст се е превърнала в успешна кариера – тя е начало на кампанията на *National Geographic* за устойчиво развитие.

Колоджейчик съвсем не е сама. Ако искаме промяна – казва тя, – „трябва да го направим заедно“. Тя оглави усилията да се повиши рециклирането и компостирането в кафенето и цялата сграда на *NG* и започна да организира „размени“, където вещи, дарени от служителите – от тигани и одеяла до диско топка, могат да намерят новите си стопани. Доброволните дейности, които организира, включват грижи за кошер на покрива на сградата и градинка с подправки за кухнята на кафенето.

Следващата точка в списъка е да се увеличат даренията на неизползвани продукти на *National Geographic*. Книги и списания заживяват наново на най-различни места – от училища и библиотеки до затвори и домове за възрастни хора. Дали чрез рециклиране или повторна употреба – казва Колоджейчик, – устойчивостта се свежда до това „да не прахосваме нещо, което е добро“. — Лиан Съливан

Първични инстинкти

Благовъзпитано слово за любовта и секса в животинското царство

Единак до сляпата неделя

Освен впечатляващото изключение с лъвовете, които живеят на прайдове, повечето представители на семейство Котки са като Грета Гарбо на дивата природа: те желаят да бъдат сами. Възрастните от тези около 40 вида котки са „единаци, които се събират само за да се чифтосат“, според онлайн енциклопедията *Animal Diversity Web*. Това важи и за маргай (долу) – по-дребен братовчед на оцелота. Когато женските са разгонени, на всеки 32 до 36 дни, мъжките се появяват, навъртат се наоколо няколко дни и непрестанно иницират копулации, продължаващи около минута. После си тръгват. Ако някоя женска зачене, след около два месеца и половина ражда едно малко, рядко две. Това е удобно, защото тя има само една двойка млечни жлези, но ниската раждаемост не спомага особено за оцеляването на вида. След около година малките се отделят и заживяват свой собствен живот в самота.

Повечето държави са забранили продажбата на маргаи за любимци, както и лова им заради кожи. Центрове като „Биопарк М'бопику“ в Уругвай увеличават броя на тези котки чрез размножаване в плен. Но все пак Международният съюз за защита на природата предупреждава, че видът „намалва в по-голямата част от ареала си“ и че до 2025 г. популацията може да спадне с цели 30%. —Патриша Едмъндс

МЕСТООБИТАНИЕ

Горите в Мексико,
Централна и Южна Америка

СТАТУС

Почти застрашен

Други факти

Ставите на задните крака се въртят на 180 градуса и позволяват на маргаите да слизат тичешком от гърветата с главата надолу.

Мъжките маргаи се появяват за няколко дни и непрестанно иницират копулации. После си тръгват.

Този маргай (*Leopardus wiedii*) е заснет в зоопарка в Синсинати.

СНИМКА: ДЖОУЪЛ САРТОРИ, NATIONAL GEOGRAPHIC CREATIVE

